

Vplivi UV sevanja na zdravje

prim. mag. Ana Benedičič, dr. med.

Vrste sončnih sevanj

- ... ionizirna sevanja
- **UV sevanje** (~ 7-10% energije*)
  - 1-**UVC** (“cytotoxic”): (40-,100-) 200-290 nm
  - 2-**UVB** (“burning”): 290-320 nm
  - 3-**UVA** (“aging”): 320-400 nm (UVA II: 320-340 nm)
- **Vidna (bela) svetloba**: 400-760 nm (~50% energ.*)
- **Toplota** (=IR sevanje): 800-10⁵ nm (~40% energ.*)
- ... radio valovi

Površina, ki je izpostavljena UV

KOŽA

- Največji organ (1/10 mase)
- Številne funkcije
(zaščita-čutilo-psihološki vpliv)
- Naravna zaščita pred UV:
  - dlakavost
  - poroženelost (debelina)
  - zagorelost
- Druga zaščita:
oblačilna kultura in običaji
  - obleka, pokrivala
  - opoldanski počitek
  - sodobni kem.varovalni pripravki

OKO

- Majhen parni organ
- Številne funkcije
(čutilo (vid), vpleteno v koordinacijo gibov, vzdrževanje ravnotežja telesa, izražanje čustev in komunikacijo)
- Naravna zaščita pred UV:
  - koža vek
  - roženica
  - šarenica
  - leča
- Druga zaščita: -sončna očala
-opoldanski počitek

Razvoj učinkov UV sevanja

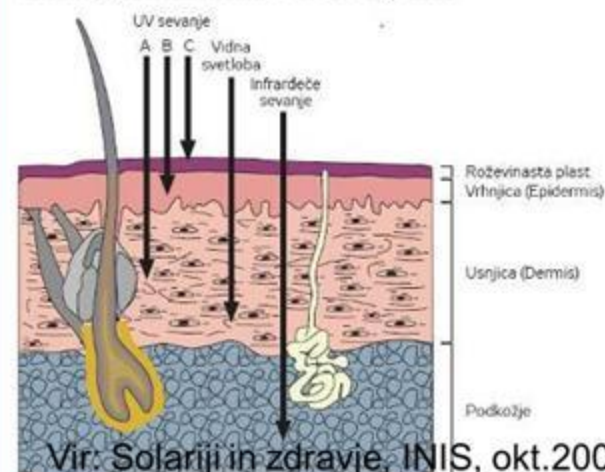
- **vsi učinki EM sevanj so odvisni od absorpcije:** vsaj ena sestavina (npr. DNA, melanin, fosfolipidi celičnih membran, nekatere beljakovine celic) obsevane strukture absorbira energijo sevanja, da pride do fiz./kem. reakcij, ki povzročijo biol. učinke...
- **brez ionizacije molekul** ⇨ ne-ionizirno sevanje!!
se UV sevanje absorbira v koži:

- v vrhnjici: UVB

- v usnjici: UVA

- Vidna svetloba in toplota (=IR sevanje) prodirata preko vrhnjice in usnjice, toplota celo preko podkožja!

Vdorna globina različnih vrst sevanj v kožo

UVB (290-320nm)

prehajajo vodo, steklo jih ne prepušča

- **OČI:** draženje veznice in roženice (⇒ snežna slepota)
- **KOŽA:**
pretvorba 7-dehidroholesterola v vrhnjici v vit.D
- akutne in kronične poškodbe kože:
rdečina po (6) 12-24h, pigmentacija po 48-72h
(↑melanin), debelitev rožene plasti kože v 2-3 tednih

foto-imunosupresija

foto-karcinogeneza preko direktnih poškodb DNA
v bližini pirimidinskih baz tiamina (T) in citozina (C)

UVA (320-400nm)

prehajajo vodo + običajno okensko steklo

- **OČI:** absorpcija v leči ($\Rightarrow$ katarakta)
- **KOŽA:**
  - manjše doze: ni rdečine, ni pigmentacije
  - večje doze: pigmentacija brez hujše rdečine
(sproščanje že nastalega melanina)
- kronične spremembe kože (Δ veziva usnjice, foto-karcinogeneza ob nastajanju pr. radikalov)
foto-senzitivnost: foto-reakcije na zdravila!!!

SONCE – učinki na človeka

KORISTNI in ŠKODLJIVI

SONCE – učinki na človeka

KORISTNI in ŠKODLJIVI

toplota
vidna svetloba

😊 dobro počutje
manj bolečin

UV sevanje

- 😊 tvorba vit. D
- ☹️ zagorelost
- ☹️ sončne opekline
- ☹️ imunosupresija
- ☹️ foto-staranje
- ☹️ prekanceroze
- ☹️ kožni rak
- ☹️ očesna katarakta
- ☹️ staranje mrežnice
- ...

Okvare oči zaradi sončnih sevanj

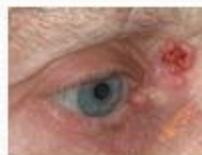
- **Kratkotrajna intenzivna izpostavljenost UV(B):**
  - opeklina roženice in veznice (npr. „snežna slepota“)
  - opeklina mrežnice (po gledanju v sonce)

- **Dolgotrajna izpostavljenost UV:**
  - siva mrena = katarakta očesne leče (UVB in UVA)
  - degeneracija rumene pege (UVA, modra svetloba)
  - rak (UV):

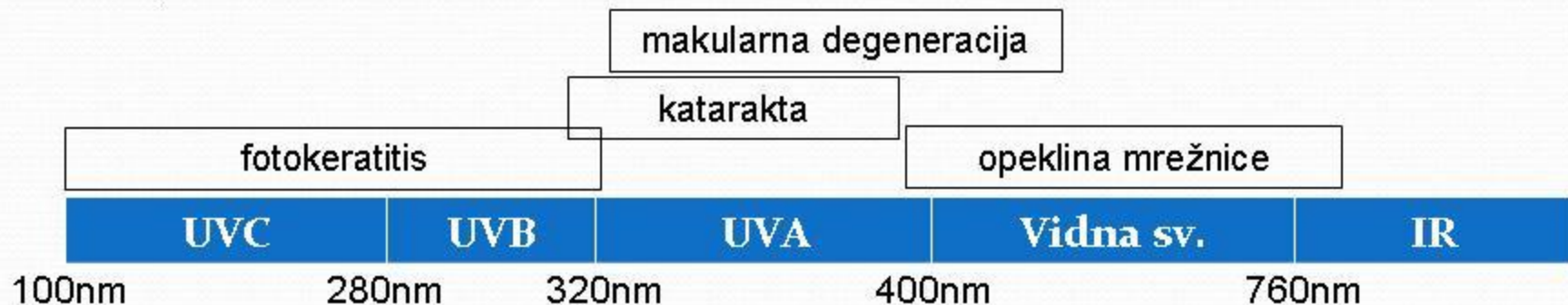
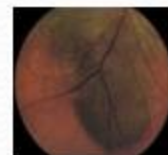
- kožni rak predelov ob očesu, vek:

bazalnocelični karcinom
ploščatocelični karcinom
melanom

- konjunktivalni in uvealni melanom

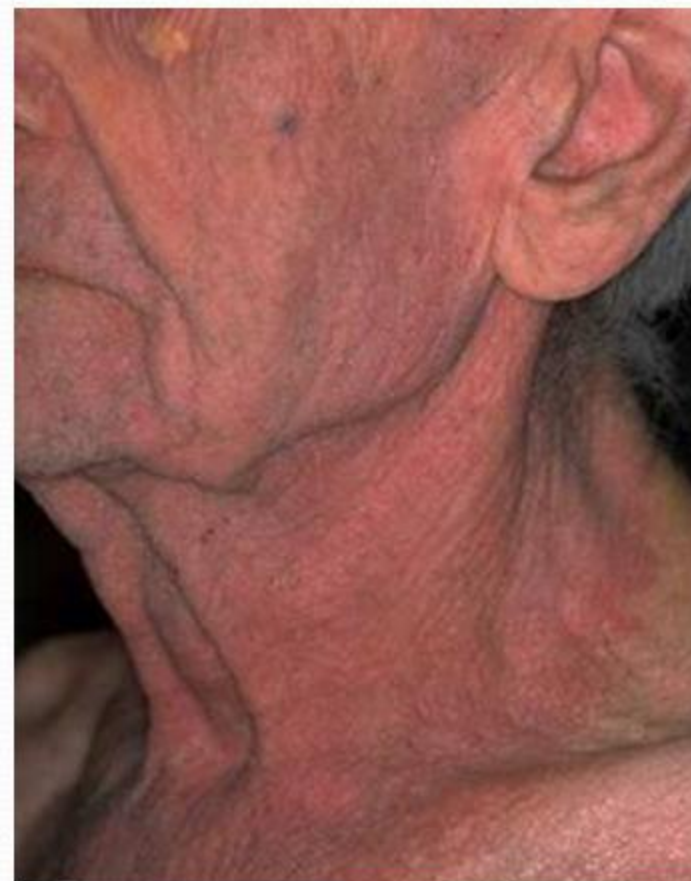

Primeri FOTODERMATOZ:

SOLARNA KOPRIVNICA

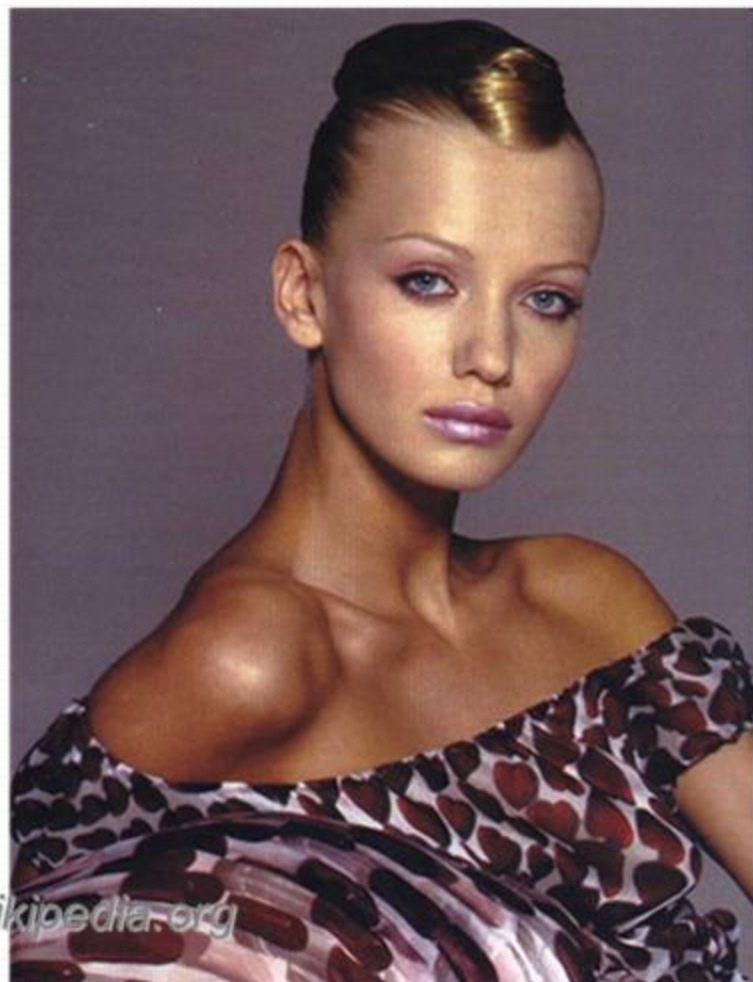
**FOTO-TOKSIČNA
REAKCIJA
(na zdravilo)**

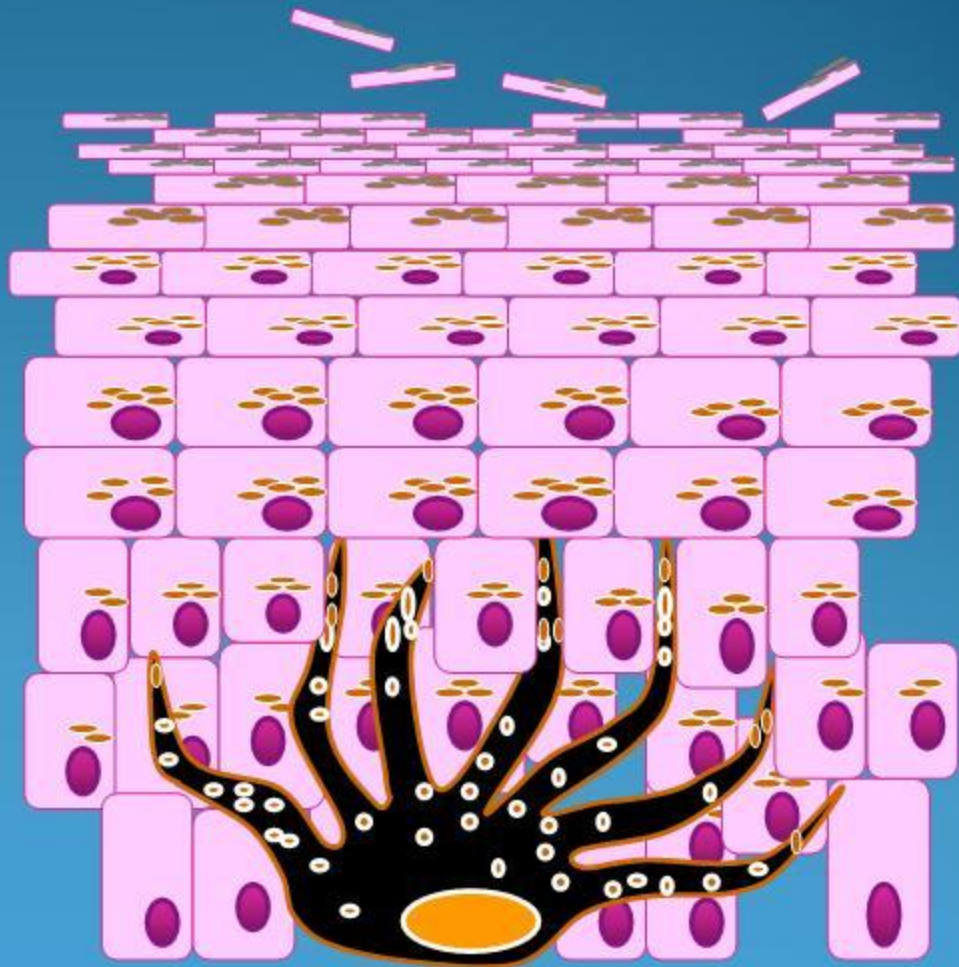
SONCE in KOŽA

...odnos do zagorele kože nekoč in danes...

ZAGORELOST = obramba

oz. zgodnja poškodba kože zaradi UV sevanja !

ZAGORELOST = obramba

oz. zgodnja poškodba kože zaradi UV sevanja !

⇒ v vrhnjici UV sproži tvorbo **MELANINA** v melanocitih in odlaganje v keratinocitih (= **obramba kože** !)

- ob debelitvi plasti obarvanih celic se v tednu dni izpostavljanja razvije rjava barva kože = zagorelost

Brez stalnega izpostavljanja soncu zagorelost izgine v 2-3 tednih zaradi luščenja obarvanih plasti celic.

Po letih izpostavljanja soncu se pospešeno stara:

postaja lisasta, tanka, gubasta in neelastična, krhka, ...

Škodljivi učinki sonca na koži

...populacijsko pomembni zaradi pogostosti...

ZGODNJI

- ⇒ zagorelost
- ⇒ sončna opeklina

POZNI

- ⇒ foto-staranje
- ⇒ prekanceroze & kožni rak

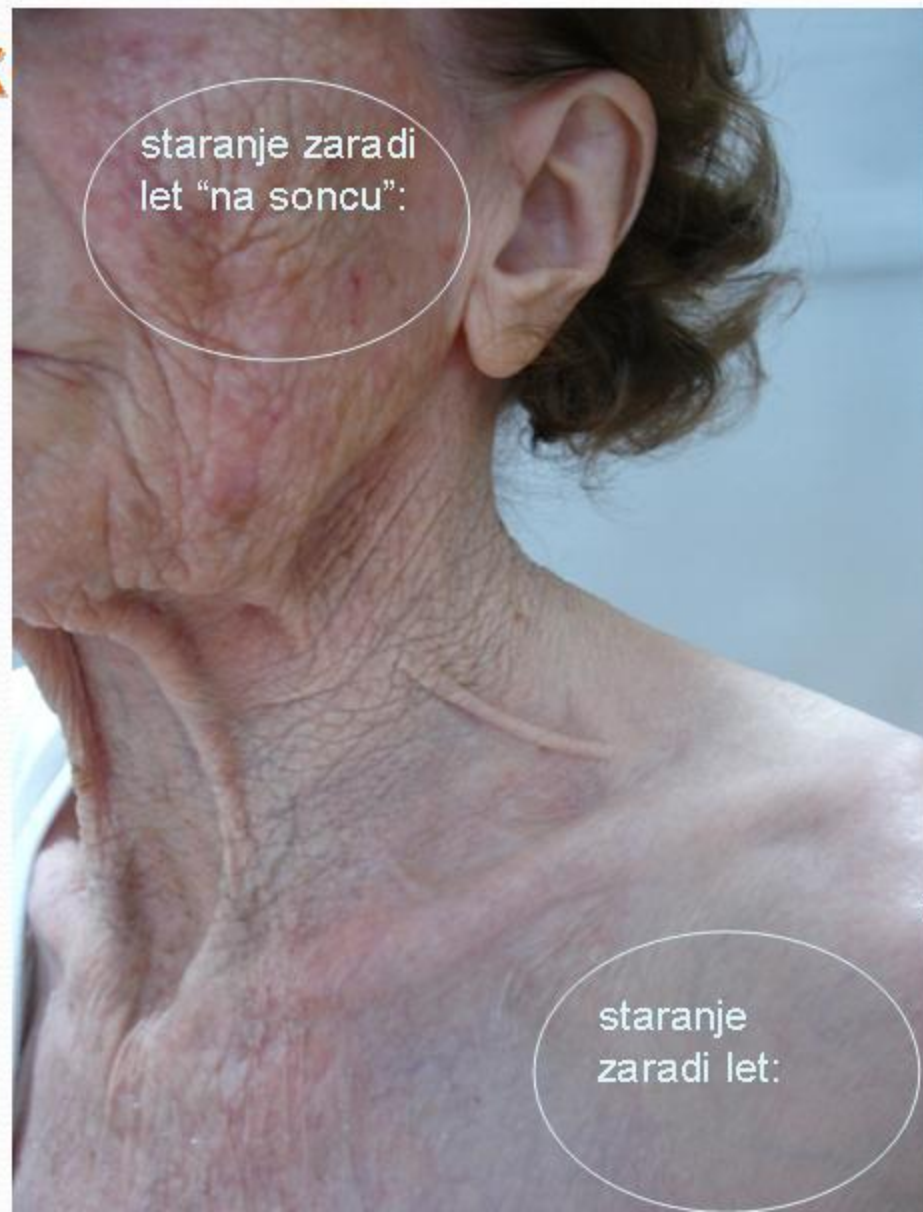

Kaj je FOTO-STARANJE ?

= pozni škodljivi učinek
zaradi UV sevanja !

⇒ pospešeno staranje
kože na soncu
izpostavljenih delih:

- suhost in hrapavost,
spremenjena barva kože
- gubavost kože
- krhkost in prosevanje žilic
skozi kožo
- rdeče zakrknjena koža
- nepravilna obarvanost (lisavost)
- ...

Prekanceroze: aktinične keratoze

- **Na UV izpostavljeni koži starejših ljudi**
-nepravilno oblikovana, hrapava/luščeča rdečkasta žarišča
(AK ima 80% oseb 60-69 let; Če pod luskami erozija ⇒ že SCK - letno do 1% AK!)

Prekanceroze: lentigo maligna

- **na UV izpostavljeni koži (lica!) starejših ljudi:**

- nepravilno oblikovana
lisasta pigmentacija v nivoju kože
- dvigovanje/infiltracija pomeni tudi
maligno invazijo v globino ($\Rightarrow$ LMM)

Preventiva: **UV zaščita**

z: krg izrez

KOŽNI RAK

vrste in klinične slike ...

1 “navadni” kožni rak

-krastava žarišča

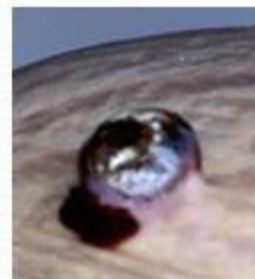
-bulice

-zatrđine

-rane, ki ne celijo

2 “pigmentni” kožni rak

-obarvane lise in bulice

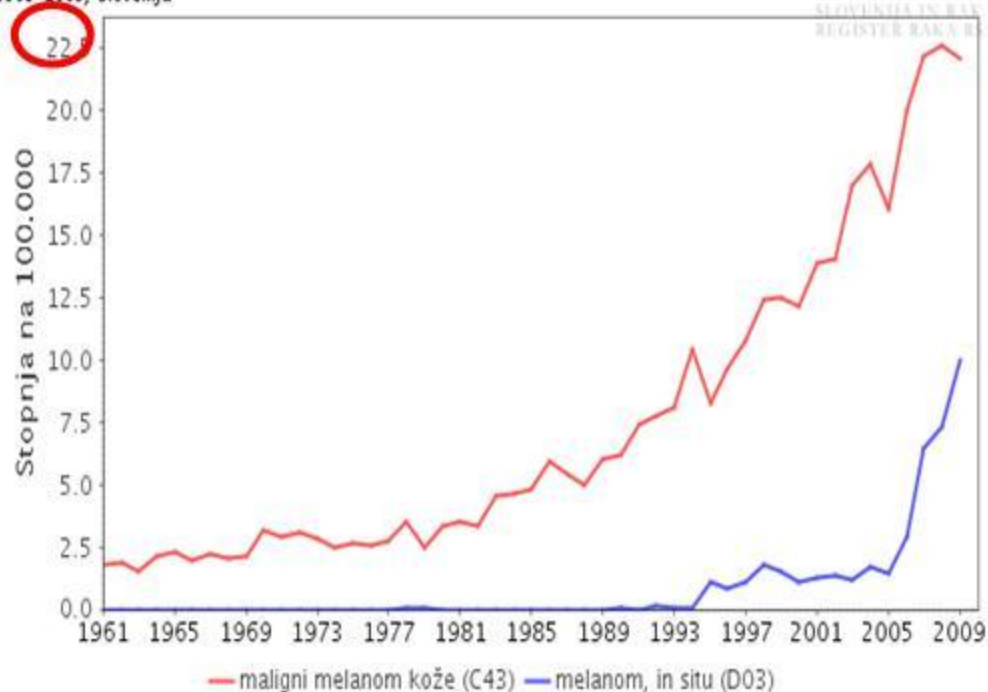

MELANOM

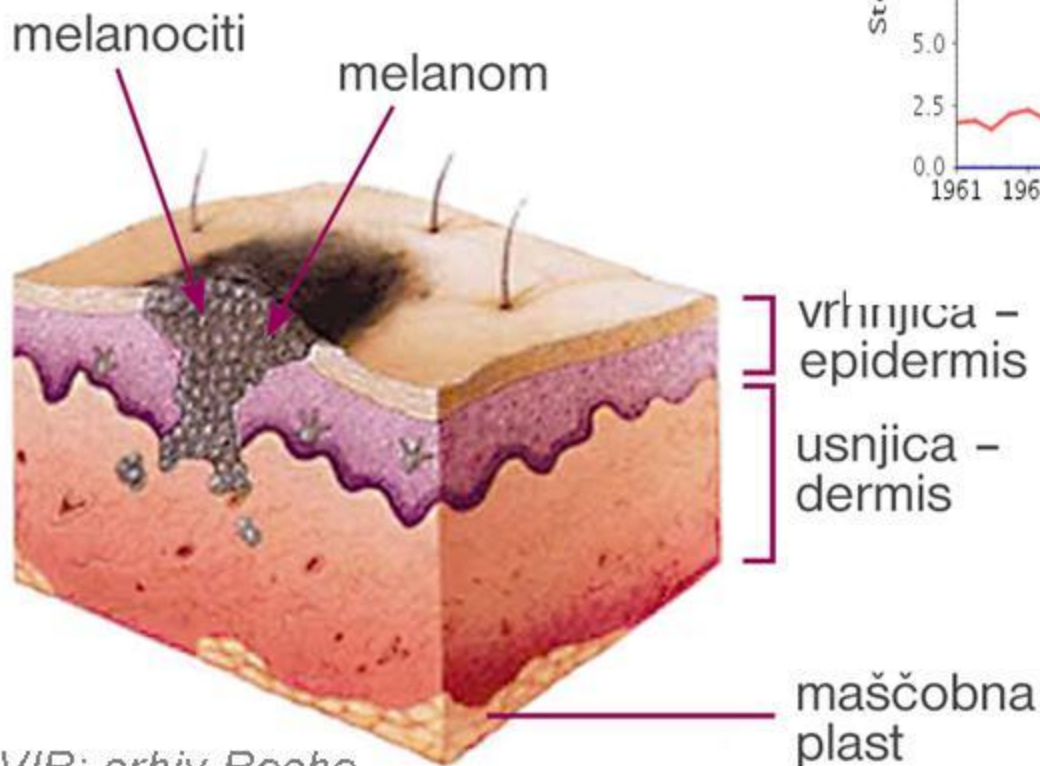
invazivni lahko ubija ...

Groba incidenčna stopnja

maligni melanom kože (C43), melanom, in situ (D03)
moški in ženske, 0-80+ let
1961-2009, Slovenija

Onkološki inštitut Ljubljana, Register raka RS, 17.03.2013

VIR: arhiv Roche

POTREBA PREVENTIVE KOŽNEGA RAKA ?

DA!

• PRIMARNA

Varno s
soncem

UV sevanje!

• SEKUNDARNA

KAKO PREPREČITI KOŽNEGA RAKA

- V največji možni meri zaščitite otroke (redna uporaba kreme s sončnim zaščitnim faktorjem od 30 do 50, nošenje zaščitnih pokrival in oblačil).
- Kremo za zaščito pred soncem nanesite vsaki dve uri.
- Na soncu se in ne operativno sušite.
- Med 10. in 17. ura odmorite v seni.
- Zaščitite kožo in oči (zaščitna očala, različne okoliščine, sončne očala).
- Preprečite nastanek sončnih opeklin in izgorelosti.
- Redno si pregledujte kožo in obiščite zdravnika ali dermatologa, če opazite kakoli nenavadnega.

Za več informacij o različnih tipih kožnih sprememb in njihovem pomenu obiščite našo spletno stran:
www.euromelanoma.org

TEGA NE BI PREZRLI

ZATO NE PREZRITE TUDI TEH:

KOŽNI RAK LAHKO OPAZIMO!

Iskanje zgodnjih znakov!